LI-*STATUS CONSTRUCTUS* FIL-MALTI

Meta rridu nfissru bil-Malti ta' min hi din il-ħaġa jew dik il-ħaġa ninqdew jew bil-klejma *ta'*, jew bis-suffissi tal-pronôm mehmużin man-nôm jew mal-kelma *ta'* hekk ingħidu: *id-dar tas-sultan, dari, id-dar tiegħi.* Iżda bosta drabi nqiegħdu ż-żewġ ismijiet wieħed ma' ġenb l-ieħor mingħajr ebda tibdil u mingħajr ebda żjieda ta' kliem barrani, hekk nistgħu ngħidu: *dar is-sultan* jew *dar sultan.* F'din ir-rabta ta' kliem l-ewwel waħda tieħu għamla li jgħidulha fl-ilsna semin kollha *status constructus.* Fuqha bi ħsiebi nitkellem hawn.

L-ewwelnett jitqarraq min jaħseb li kelma fl-*status constructus* tirtabat ma' oħra bla xejn ma tittiefes. Ir-rabta li jirtabtu hija hekk qawwija li jsiru qishom kelma waħda: mifrudin fil-kitba u mgħaqqdin fil-ħoss. Ladarba huma kelma waħda, għandu jkollhom aċċent ewlieni wieħed, wara li tkun tilfet l-aċċent il-vokali jekk tkun twila ssir qasira; għalhekk *dâr, is-sultan* isiru *dar is-sultan*, bħalkieku *darissultân.* Biex wieħed jara kemm hu hekk tas-sew, biż-żejjed jissamma' ftit kif jitkellmu fir-rħula. Fir-rħula l-vokali t-twal qatt ma tismagħhom safjin, imma dejjem imħalltin b'xi vokali oħra, hekk *bîr* issir *bajr*; iżda jekk dil-kelma tingħaqad ma' kelma oħra, il-vokali tissaffa minn kull taħlit u tarġa' tieħu leħinha waħdu, hekk igħidu *bir id-deheb* u mhux *bajr id-deheb*; dan juri li l-vokali *i* ma għadhiex twila, u ma baqgħetx twila għax tilfet l-aċċent.

Barra minn dan in-nômi bit-*t marbuta* jerġgħu jeħduha, għalhekk ingħidu: *Asaħħ kelmet il-Malti minn ħalfet is-sultan.*

Il-għadd imżewweġ (...*ejn*) għandu jitlef l-*n*, għalhekk jekk irridu niktbu bir-reqqa għandna niktbu *saqaj il-mejda, għajnej it-tifel* u mhux *saqajn il-mejda. għajnejn it-tifel*, bħalma niktbu meta nżidu s-suffissi: *saqaj+k* u mhux *saqajn+k.*

Mela mhux biż-żejjed li żewġ nômi jitqiegħdu ma' ġenb xulxin, iżda għandhom jirtabtu bejniethom biex ifissru dak li jfisser li *status constructus*; jekk tinħall din ir-rabta, jitbiddel it-tifsir kollu, hekk *xkora qamħ, qasba żejt*, mhumiex fli *status constructus*, kull kelma hi mifruda minn seħbitha, għandha l-aċċent tagħha fejn imissu, u ma jfissrux *xkora ta' qamħ, qasba ta' żejt.* U dan jeħtieġ li wieħed jifhmu tajjeb, biex jifhem aħjar dak li ġej.

Meta żewġ ismijiet marbutin fli *status constructus* huma t-tnejn magħrufin (*determinati*), jiġifieri, meta rridu nfissru żewġ ħwejjeġ magħrufin, jitqiegħed għelm it-tagħrif (artikolu jew suffiss) mat-tieni wieħed biss, u l-ewwel jibqa' b'xejn, hekk: *dar is-sultan*, *dar missieri*, *dar Ġanni* jiġifieri *id-dar tas-sultan*, *id-dar ta' missieri*, *id-dar ta' Ġanni*, iżda ma nistgħux ngħidu: *id-dar is-sultan*, jew *id-dar sultan*, bħalma nistgħu ngħidu *il-qasba żejt*.

Meta l-ebda wieħed minnhom mhu magħruf, għelm it-tagħrif ma jitqiegħed ma' l-ebda wieħed, hekk: *bint sultan*, jiġifieri *waħda bint ta' wieħed sultan* (una *figlia di* un *re*).

Meta wieħed minnhom biss huwa magħruf, ma jistâx jirtabat ma' sieħbu, imma jkollha tindaħal il-kelma *ta'* bejniethom, tifridhom minn xulxin u ma tħallix li għelm it-tagħrif tal-wieħed imiss il-ieħor, u għalhekk għandna ngħidu: *dar tas-sultan* (una *casa* del *re*), *id-dar ta' sultan* (la *casa di* un *re*).

Kelma fli-*status constructus* tista' tirtabat ma' tnejn oħra, hekk nistgħu ngħidu: *sid is-sema u l-art*; imma ma jistgħux żewġ kelmiet fli-*status constructus* jirtabtu ma' kelma waħda hekk ma nistgħux ngħidu: *missier u omm it-tifel*, bħalma ngħidu *siegħ u kejla ful*, iżda għandna ngħidu *missier it-tifel u ommu*, għalkemm xi drabi niksru din ir-regula, bħalma ġie li jiksruha wkoll fil-Għarbi, fil-Lhudi u f'ilsna u djaletti oħra semin.

Għidna li kelma fli-*status constructus* ma jista' qatt ikollha l-artikolu, l-anqas meta rridu nfissru biha ħaġa magħrufa (*determinata*), għalhekk ngħidu: *bin is-sultan*, imma mhux: *il-bin is-sultan*. Madankollu ngħidu: *rajt 'l bin is-sultan*, kellimt *'l ħu t-tifel* u oħrajn. Iżda wieħed għandu jqis tajjeb li hawn il-kelma *l* mhix artikolu, imma għelm tal-*Akkusativ*, jew aħjar, tal-oġġett tal-verb. Għalhekk ma tistâx tingħaqad mal-kelma ta' wrajha, u niktbu *rajt il-bin is-sultan*, bħalma ma nistgħux niktbu: *rajt l-oħtok*.

Sajdun.